Bohdan Levchenko
Odesa I. I. Mechnikov National
University, Odesa, Ukraine

SELLING SUNFLOWER SEEDS OR USING TOLL PROCESSING: AN ECONOMIC BASIS FOR THE DECISION

Abstract. The paper compares direct sales of sunflower seeds with toll processing followed by sales of the oil and press cake. Partial budgeting is used to compare the net proceeds under the two options. In the illustrative calculation, toll processing increases the net return by UAH 440 per tonne of seeds and breaks even with direct sales at an oil price of about UAH 48,743 per tonne, with the other assumptions held constant.
Keywords: sunflower seeds, toll processing, partial budgeting, agricultural enterprises, break-even oil price.

Богдан Левченко
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, Одеса, Україна

ПРОДАЖ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ ЧИ ДАВАЛЬНИЦЬКА ПЕРЕРОБКА: ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ

Анотація. Порівняно прямий продаж насіння соняшнику та його давальницьку переробку з подальшим продажем олії й макухи. Для зіставлення чистої виручки за двома варіантами застосовано часткове бюджетування. В умовному прикладі переробка збільшує фінансовий результат на 440 грн з тонни насіння, а ціна олії, за якої обидва варіанти дають однаковий результат, становить близько 48 743 грн за тонну олії за незмінних інших умов.
Ключові слова: насіння соняшнику, давальницька переробка, часткове бюджетування, аграрні підприємства, порогова ціна олії.

Аграрне підприємство може продати насіння соняшнику або передати його на переробку сторонньому підприємству, оплатити послугу й реалізувати отримані олію та макуху. У міжнародних оглядах ринку олійних культур олію та білкові продукти переробки розглядають як окремі товарні групи [1]. Для господарства це означає, що рішення про переробку залежить від умов збуту обох продуктів, а не лише від ціни олії.

У дослідженнях економічної ефективності аграрних підприємств у контексті сталої біоекономіки увагу приділено використанню ресурсів та результатам господарювання [2]. Підхід до сталих продовольчих ланцюгів, запропонований ФАО, доповнює економічну оцінку соціальними й екологічними критеріями [3]. У межах цих тез розглянуто саме економічний аспект: чи перекриває виручка від олії та макухи витрати на переробку й дохід, від якого підприємство відмовляється, не продаючи насіння.

Економічну ефективність оцінюють зіставленням результатів із використаними ресурсами [4]. Для вибору між двома способами реалізації однієї партії доцільно застосувати часткове бюджетування: включати лише доходи й витрати, які змінюються внаслідок рішення [5]. З огляду на різні підходи до оцінювання ефективності аграрних підприємств [6] для цього завдання запропоновано один порівнянний показник — приріст фінансового результату на тонну насіння. Витрати на вирощування, однакові в обох сценаріях, у розрахунок приросту не включають.

Від виручки за олію та макуху віднімають плату за переробку, витрати на доставку насіння, перевезення готової продукції та інші витрати, яких не було б за прямого продажу. Отриману суму зіставляють із виручкою від продажу насіння за вирахуванням витрат на його збут. Окремий облік транспортних і складських операцій відповідає підходу до оцінювання логістичної діяльності аграрних підприємств [7]. Макуху доцільно оцінювати за ціною, яку покупець готовий заплатити за конкретну партію: її кормова цінність залежить, зокрема, від частки лушпиння та способу вилучення олії [8].

Умовний розрахунок. Прямий продаж приносить підприємству 19 000 грн за тонну насіння після витрат на збут. З тонни насіння переробник повертає 0,35 т олії та 0,62 т макухи. За цін 50 000 і 7 000 грн/т відповідно виручка становить 21 840 грн. Якщо переробка коштує 1 800 грн, а перевезення й супутні операції — ще 600 грн, після цих витрат залишається 19 440 грн. Перевага переробки становить 440 грн на тонну насіння. За незмінних інших умов ціна олії, за якої обидва варіанти дають однаковий результат, становить близько 48 743 грн/т. Наведені ціни та виходи продукції умовні, а не ринкові чи нормативні.

Економічний розрахунок варто зіставити з договірними умовами. Правовий аспект господарської діяльності аграрних підприємств розглянуто у праці [9]. Якщо переробку оформлено як підряд із матеріалу замовника, стаття 840 Цивільного кодексу України передбачає, зокрема, звіт про використання матеріалу та встановлення в договорі норм його витрат [10]. Для розрахунку доцільно також погодити порядок зважування, вимоги до якості й умови повернення олії та макухи. Якщо покупці оплачують продукцію пізніше, ніж господарство могло б отримати кошти за насіння, слід урахувати додаткові витрати на фінансування.

Висновки. Давальницька переробка доцільна, коли виручка від обох продуктів після додаткових витрат перевищує чисту виручку від прямого продажу насіння. В умовному прикладі перевага невелика, тому перед передачею всієї партії варто перевірити фактичний вихід продукції на пробній партії та отримати пропозиції покупців на олію й макуху.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. OECD, FAO. Oilseeds and oilseed products. OECD–FAO Agricultural Outlook 2025–2034. Paris : OECD Publishing ; Rome : FAO, 2025. DOI: 10.1787/601276cd-en.

2. Лесюк В. С. Забезпечення економічної ефективності аграрних підприємств в умовах формування сталої біоекономіки. *Зелена трансформація та стала біоекономіка* : монографія. Київ : КНУТД, 2024. С. 264–300.

3. Neven D. Developing Sustainable Food Value Chains: Guiding Principles. Rome : FAO, 2014. ISBN 978-92-5-108481-6.

4. Лесюк В. С. Концептуальний аналіз економічної ефективності та її значення для економіки. *Ефективна економіка*. 2023. Вип. 11. DOI: 10.32702/2307-2105.2023.11.87.

5. Iowa State University Extension and Outreach. Partial Budgeting: A Tool to Analyze Farm Business Changes. Ag Decision Maker. File C1-50. 2024. URL: https://www.extension.iastate.edu/agdm/wholefarm/html/c1-50.html.

6. Лесюк В. С. Основні підходи до оцінки економічної ефективності аграрних підприємств. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2023. № 12 (80). Т. 1. С. 129–136. DOI: 10.25313/2520-2294-2023-12-9453.

7. Лесюк В. С. Економічна ефективність логістичної діяльності аграрних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 23. С. 74–81. DOI: 10.32702/2306-6814.2022.23.74.

8. Heuzé V., Tran G., Hassoun P., Lessire M., Lebas F. Sunflower meal. Feedipedia. 2019. URL: https://www.feedipedia.org/node/732.

9. Лесюк В. С. Правові засади тлумачення сутності господарської діяльності аграрних підприємств в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2023. № 12 (70). С. 45–51. DOI: 10.25313/2520-2308-2023-12-9461.

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Ст. 840. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.